

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาตาม มาตรา 6 การจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข และ มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ 1 เป็นการศึกษาดลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2 ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3 การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มาตรา 9 ก. จัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้ 1 มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ 2 มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา 4 มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ศึกษานิเทศก์และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 5 ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา 6 การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 ดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้จัดทำ “แนวทางการกระจายอำนาจ

การบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตาม กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ.2550” ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีความเข้าใจในสาระสำคัญที่เป็น แนวคิด วัตถุประสงค์ ขอบข่ายภารกิจและแนวทางปฏิบัติให้กับผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องทั้งสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการศึกษาให้เหมาะสม กับบริบทของสถานศึกษาอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ดังนั้นสถานศึกษาจึงเป็นสถาบันหลักที่ จะต้องจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและหลักการ ดังกล่าว ซึ่งสถานศึกษานั้นประกอบ ไปด้วยผู้บริหารสถานศึกษาครูและบุคลากรสนับสนุนการศึกษาที่จะร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษา ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 การที่สถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ มีคุณภาพมาตรฐานตามความต้องการของผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารและการตัดสินใจ ต่างๆ เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึง เป็น “ผู้นำ” ของความสำเร็จ เพราะผู้นำ (Leader) มีภาระหน้าที่และควรรับผิดชอบโดยตรงที่ต้อง วางแผนงาน สรรหา พัฒนาบุคลากร สั่งการ ดูแล รวมทั้งควบคุม เฝ้าระวังของสถานศึกษาในการ ปฏิบัติงานเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ พฤติกรรมของผู้นำที่ แสดงออกมาจะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงาน ความพึง พอใจรวมทั้งผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานในสถานศึกษา ผลผลิตและลักษณะต่างๆ ของ ผู้ร่วมงานที่ปรากฏออกมาให้เห็นย่อมเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ว่าผู้นำนั้น มีความรู้ ความสามารถ และมี ความเชี่ยวชาญในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการนำผู้ร่วมงาน ให้เกิดความร่วมมือที่เรียกกันทั่วไปว่าความเป็นผู้นำหรือ ภาวะผู้นำ (Leadership) จึงนับได้ว่ามี ความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของสถานศึกษา

ปัจจุบัน สถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 มีอยู่ทั้งหมด 123 โรงเรียน ซึ่งมีทั้งสถานศึกษาขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละคนมี ประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน บางคนเป็นผู้บริหารมาไม่ถึง 10 ปี บางคนเป็นผู้บริหารมาไม่ น้อยกว่า 20 ปี บางคนบริหารสถานศึกษามาแล้วหลายโรงเรียน แต่บางคนเป็นผู้บริหารสถานศึกษา เพียงโรงเรียนเดียว แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเคยบริหาร โรงเรียนมาหลายโรงเรียนหรือ โรงเรียนเดียว ไม่ว่าจะบริหาร โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กก็ตามทุกโรงเรียนจะต้องมีปัญหบ้าง ไม่มากก็น้อย เช่นผู้บริหาร โรงเรียนขนาดเล็กจะมีปัญหามากที่สุดในเรื่องของงบประมาณ รองลงมา จะเป็นด้านบุคลากร และด้านบริหารจัดการ ผู้บริหาร โรงเรียนขนาดกลางจะมีปัญหาด้านการบริหาร จัดการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ส่วน โรงเรียนขนาดใหญ่

จะมีปัญหาด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านบุคลากร และด้านการบริหารจัดการ จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนขนาดใดก็ตามสิ่งที่เป็นปัญหาเหมือนกันคือมีปัญหาด้านบุคลากรเนื่องจากรัฐบาลเปิดโอกาสให้ข้าราชการครูเกษียณก่อนกำหนด จึงเป็นปัญหาของทุกโรงเรียนที่จะต้องขาดแคลนบุคลากร แต่ความสำเร็จของการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่นั้นไม่ใช่อยู่กับปัญหาเหล่านี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนประสบผลสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่จะใช้ความรู้ความสามารถและการใช้ภาวะผู้นำที่จะทำให้การดำเนินการจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จ หลายโรงเรียนที่ผู้บริหารสถานศึกษาได้ใช้ภาวะผู้นำในการบริหารสถานศึกษาจนประสบผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่อีกหลายโรงเรียนที่ผู้บริหารสถานศึกษาไม่สามารถใช้ภาวะผู้นำในการบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะในช่วง 1 ถึง 2 ปี ที่ผ่านมา ผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 มีปัญหาด้านการบริหารสถานศึกษามาก หลายคนถูกคุกคาม ในโรงเรียนฟ้องร้อง บางคนถูกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน วิทยาลัย และบางคนถูกชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนเดินขบวนให้ย้ายออกจากพื้นที่ภายใน 24 ชั่วโมง บางคนมีความประสงค์ขอย้ายสับเปลี่ยนกับผู้บริหารสถานศึกษาที่ชุมชนมองว่าไม่มีคุณภาพก็มีการชุมนุมเพื่อคัดค้านและยื่นหนังสือถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 เพื่อให้ระงับการย้าย

สิ่งเหล่านี้คือปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ขาดภาวะผู้นำ จนทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองนักเรียน ตลอดจนชุมชน ไม่ต้องการให้บริหารในสถานศึกษานั้นและถูกกดดันให้ย้ายออกจากสถานศึกษาไป หากสถานศึกษาที่ขอย้ายไปแล้วชุมชนนั้นไม่ยอมรับอีก คือไม่มีสถานศึกษาที่จะรับย้ายแล้ว ผู้บริหารนั้นก็ต้องสำรวจราชการช่วยงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ทำให้หมดศักดิ์ศรีของการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา

จากเหตุผลและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ล้วนส่งผลกระทบต่อการบริหารของสถานศึกษาแทบทั้งสิ้น ซึ่งในการบริหารจะประสบผลสำเร็จหรือไม่นั้นจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถ คุณลักษณะที่ดีของผู้บริหารจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมีพฤติกรรมความเป็นผู้นำในการบริหารครบถ้วน โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของงานเป็นหลัก มุ่งความสำเร็จของงาน และในขณะเดียวกันก็สร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และเป็นที่ยอมรับของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยตระหนักในความสำคัญและความจำเป็นของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 มีปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ซึ่งผลจากการวิจัยเชื่อว่าคงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุง

พฤติกรรมความเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละขนาด ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้าน เนื้อหา ดังนี้ คือ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ในประเด็นต่อไปนี้

1.1 ด้านคุณลักษณะ

1.1.1 ลักษณะของผู้นำทางการศึกษา

1.1.2 ลักษณะของผู้นำ 6 ประการ

1.2 ด้านพฤติกรรม

1.2.1 การแบ่งผู้นำตามพฤติกรรม

1.2.2 พฤติกรรมผู้นำ 4 ประเภท

1.3 ด้านสถานการณ์

1.3.1 ทฤษฎีสถานการณ์

1.3.2 ผู้นำด้านสถานการณ์ 4 แบบ

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้านพื้นที่ดังนี้คือผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 ซึ่งครอบคลุมอำเภอสารภี อำเภอหางดง อำเภอ สันป่าตอง อำเภอคอกยหล่อ และอำเภอแม่วาง

3. ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มประชากรทั้งหมดซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร สถานศึกษาขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 จำนวน 123 คน

4. ตัวแปร

ตัวแปรการวิจัยครั้งนี้ คือ

4.1 ตัวแปรต้น คือ ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

4.2 ตัวแปรตามคือ การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษาขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

สมมติฐาน

การวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐาน ดังนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาด เล็กในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้นำด้านคุณลักษณะ หมายถึง ผู้นำที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีความเหมาะสมในการปฏิบัติงาน ร่วมกับบุคลากรในองค์กรทุกระดับ

ผู้นำด้านพฤติกรรม หมายถึง ผู้นำที่มีประพฤติดี ประพฤติชอบ ก่อให้เกิดความเคารพนับถือ แก่ผู้ร่วมงาน และเต็มใจที่ปฏิบัติงานให้สำเร็จตามนโยบายของผู้นำและความสำเร็จขององค์กร

ผู้นำด้านสถานการณ์ หมายถึง ผู้นำที่สามารถบริหารงาน บริหารคน และบริหารเวลา อย่างบูรณาการ เพื่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ โรงเรียน หรือ รองผู้อำนวยการ โรงเรียน ที่ปฏิบัติหน้าที่รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง การกำหนดขนาดของโรงเรียนตามเกณฑ์ของ
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา
โรงเรียนขนาดกลาง มีนักเรียนตั้งแต่ 121- 300 คน โรงเรียนขนาดใหญ่ มีนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา

สถานศึกษาขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 121- 300 คน

สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 หมายถึง หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลและ
อำนวยความสะดวกให้แก่สถานศึกษาที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 มี 5 อำเภอ คือ
อำเภอสарภี อำเภอลำดอง อำเภอสันป่าตอง อำเภอคอยหล่อ และอำเภอแม่วาง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา
ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

2. ได้ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา
ในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

3. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหาร
สถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4

ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูล ในการนำเสนอให้ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
เชียงใหม่ เขต 4 นำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป